

Egy különös helytörténeti könyvről

Gulyás Miklós *Óbudai utcák* című könyvéről van szó, és a cím alapján „szabályszerű” helytörténeti–helyismereti kiadványra gondolhatnánk. Recenzens – aki maga is kötődik Óbudához: közel harminc évig lakott a kerületben, ebből húszat Óbudán, és tíz évig munkahelye is itt volt – szintén ebben a hiszemben vette kezébe a könyvet. De már az első oldalaknál kiderült, hogy tévedett.

Az előszót író Láng Zsolt – a marosvásárhelyi Látó című folyóirat szerkesztője – Gadamert idézi, aki egy riporter kérdésére, hogy „*professzor úr hová való?*” azt válaszolta: az ember oda való, ahol gyerekkorát töltötte, vagyis az ember a gyerekkorába való. „*Századjára is az derül ki: gyerekkorunk az egyetlen otthonunk*” – vonja le a következtetést Láng Zsolt.

Gulyás Miklós 1956 óta Svédországban élő kollégánk, nyugdíjas könyvtáros. Budapesten, Óbudán született és élt tizenkilenc éves koráig. „*Nem lett svéd: ötven év nem elegendő a tizenkilenc óbudait behozni.*” Ebből az idézetből sejteni lehet: a nem lett svéd nemcsak azt jelenti, hogy magyar maradt, hanem azt is, sőt talán elsősorban azt, hogy óbudai maradt. Óbudai önérettel idézi fel az adomát, miszerint annak idején egy Óbudáról érkezett küldöttséget József vagy Ferenc császár megkérdezett: Maguk magyarok? Mire a válasz az volt: Nem, mi óbudaiak vagyunk. Gulyás Miklós ezt a gyerekkori óbudai egyetlen otthont idézi fel, idézi meg (önéletrajzi?, lexikon?, dokumentum?) regényében. Múzsája, bevallása szerint, a nosztalgia, és érzelmességét fékezendő választotta a fantáziátlanak szánt *Óbudai utcák* címet a *Gyásmise Óbudáért* vagy *Kaddis Óbudáért* helyett, és talán ugyan ezért beszél a regény hősről, önmagáról egyes szám harmadik személyben, mint „az órás fiá”-ról. (Recenzens stílszerűen ezt a módszert vette át, jól tudva, hogy írása ettől korántsem lesz olyan élvezetes, mint az órás fiáé.)

A regény fejezetcímei óbudai utcanévek, olyan utcáké, amelyek valamilyen kapcsolatban voltak a főhős apjának, az órásnak a családjával. Az órás „vén fia” járja gyerekkora utcáit, és felidézi a régi emlékeket, itt töltött tizenkilenc évét, sőt huszonhárom évét, ugyanis az órás fia „mínusz négyéves” volt, amikor a család Óbudára, a Hévízi útra költözött. A történeteket hol az órás fia gyerekkori szemüvegén, hol a „vénember” szemüvegén keresztül látjuk. A gyerekkor álmainak Óbudájáról fennmaradt–rögzült képek, emlékek kiegészülnek a könyvtárossá lett órás fia kutatásainak eredményeivel, az óbudai helytörténészekről szerzett információkkal és a mai Óbudán tett rendszeres séták tapasztalataival. Mindezek eredményeképpen az olvasó egyrészt olyan ismeretek birtokába jut, mint amelyeket egy klasszikus helyismereti munka nyújt – ennyiben mégsem megtévesztő a cím. Másrészt viszont az órás családjának története olyan részletekbe enged bepillantást, amelyek egyediek ugyan, de a „vénember” órás fia szemszögéből nézve általánosíthatóak is – óbudai szinten legalábbis. (Legyünk mértéktartóak!)

Az elmondottak példák sorával igazolhatóak, de a recenzió terjedelme csak néhányuk kiragadására ad lehetőséget – kedvcsinálónak. Mielőtt a példák követ-

keznének, szükséges két megjegyzést tenni. Az egyik: az egyes szám harmadik személyben történő fogalmazásnak, továbbá az idő- és térbeli távolságnak és a szerző bölcsességének köszönhetően az egész történetet (történetet?) valamiféle bájos derű lengi be, az órás fiának nosztalgiaja és az elbeszél – sokszor tragikus – események ellenére is. Ez az egész könyvnek, regénynek egyfajta emelkedettséget kölcsönöz. A másik: nem mindegyik fejezetcím utcanév. Az egyiké például: *Óbudai utcák az órás fia nélkül*. Az órás fiát az előző fejezetben a nagymamával együtt „idegen országba vitték”, a Terézvárosba, a Wesselényi utcai csillagos házba. Az órás családja ugyanis – ha eddig nem derült volna ki – zsidó volt. „Az órás vén fiát fárasztja zsidósága, nem érti, hogy másoknak miért volt olyan fontos. Annyit mondták, hogy már elhiszi néha, ő tényleg zsidó.” A történelem azonban nem volt kíváncsi az órás fiának véleményére.

És most következnek néhány példa!

Az „egyrésztre”, amiből megtudhatjuk egyebek között,

- hogy a Szentlélek tér iskolájának falán tábla hirdeti, hogy *Zsigmond magyar király és IX. Bonifác pápa alapította 1395-ben Óbudán a magyar főváros első egyetemét*; „ugye most elnémultatok a másik oldalon?” – kérdezi az órás fia (a másik oldal természetesen Pest);
- hogy Óbuda őslakosai a török után betelepült katolikus svábok, akik szőlőműveléssel foglalkoztak, lábuk az agyagos sártól barna volt, braunhaxlereknek hívták őket; a filoxéra tönkretette a szőlőket, helyüket téglagyárak foglalták el, ma már téglagyárak sincsenek, lakóparkok vannak helyettük (recenzens emlékszik, hogy fényképész kolléganője filmre vette az utolsó bécsi úti téglagyár kéményének felrobbantását);
- hogy Óbudán a svábok mellett a zsidók is őslakosoknak számítottak, „*a zsidó templom is tele volt Mózes hitűekkel*” A zsinagóga és a Szent Péter és Pál főplébánia-templom közel voltak (vannak) egymáshoz;
- hogy Óbuda legendás futballcsapata, a III. ker. TVE 1931-ben a kupadöntőn 4:1-re verte meg a Fradit, ahol pedig olyan nagyságok játszottak, mint Bukovi, Lázár, Sárosi; „*Bekk, kormer, tacs, half. Akkor még voltak szép magyar szavak*” – sóhajt fel az órás fia. Igen, és ofszájd, center, henc – teszi hozzá recenzens;
- hogy az óbudai önkormányzat épületének falán két emléktábla áll: *1945 januárjában a Szovjetunióba hurcolt óbudai polgári áldozatok emlékére. 1994. december. Önkormányzat, Braunhaxler egyesület és A második világháború alatt Óbudáról vallásuk vagy meggyőződésük miatt elhurcolt magyar állampolgárok emlékére. „Mi fáj jobban, a lengyelországi gáz vagy az oroszországi fagy. Jól tudjuk, hogy Isten szemében minden ember óbudai*” – fűzi hozzá az órás fia.

És most néhány példa a „másrésztre”.

- A Kiscelli utca 66-ban lakott az órás családja. A házmester fia nyilas volt, aki rendszeresen feljárt az órásékhoz, barátságosan elbeszélgetett velük, majd távoztában mindig magával vitt egy-egy értéktárgyat, például az írógépet. Később az órás családjának el kellett hagynia a Kiscelli utcai lakást. A háború után visszaköltöztek. A nyilas házmester fiú elmenekült, ágyban fekvő beteg anyját az órás felesége ápolta.

- A nyilas időkben az órás családjának a Laktanya utcában lévő csillagos házba kellett mennie. Az órás fia – akiből közben a munkaszolgálatos fia lett – nagyanyjával a Wesselényi utcai csillagos házba került. Az órás nagyobbik fia és barátja a Laktanya utcai csillagos házból jártak levanteoktatásra (!). A csillagos házból a zsidókat útnak indították Lengyelország felé, olyan hirtelen, hogy mire az órás nagyobbik fia és barátja a levanteoktatásról visszaért, üres házat talált. Visszamentek a levanteoktatóhoz, aki bújtatta őket addig, amíg vissza nem kellett mennie szülőfalujába, a Felvidékre. Ekkor a levanteoktató az óbudai rendőrökre bízta őket, és a rendőrök a felszabadulásig bújtatták a két zsidó fiút. Hab a tortán: a szabad és demokrata Csehszlovákia a levanteoktatót – mint fasiszta magyart – kitelepítette.
- A Bécsi úton volt (van) a szaléziak temploma. A deportálás idején a templom ajtaja állandóan nyitva volt. Ha a nyugat felé gyalog vonultatott zsidók menete valamilyen ok miatt megtorpant, a leleményesebbek a szerzetesek biztatására a templomba rohantak. Az órás feleségét is egy katolikus pap mentette meg.
- A háború után a Kiscelli utca 66-ba költözött Hidegkuti Nándor, az Aranycsapat legendás középcsatára, aki keresztnevén szólította az órás fiát, és egy kiskutyával is megajándékozta.
- Az órás fiának a tornatanára volt az Árpád gimnáziumban Iglói Mihály, az imádott Náci bácsi, aki nemcsak kitűnő pedagógus volt, hanem kiváló közép- és hosszútávfutó edző is. (Recenzens gimnazista korában egyszer kiment a Fradi – akkor Kinizsi – pályára, mert bejelentették, hogy az Iglói mester által felkészített Iharos–Tábori–Mikes–Rózsavölgyi összetételű 4×1500-as váltó világcúcsot fog futni – nem világcúcskísérletet tesz! Világcúcsot futottak.)
- Az órás fiából az ötvenes években az esztergályos fia lett, miután az órás óra- és ékszerüzletét államosították.
- „1945 januárjában a szovjet katona visszaadta apját, anyját, bátyját. 1956. november negyedike reggelén a rádiót hallgatva a Selmeci utca 30-ban ugyanaz, de tizenegy évvel ráncosabb, az órás fiát szökésre inspirálta.” Azóta Svédországban él, és óbudai maradt. Egy svéd barátja mondta egyszer, hogy az órás fia boldog, mert neki van hova vágynia.

A recenzensnek pedig az *Óbudai utcákat* olvasva Radnóti Miklós *Nem tudhatom* című verse jut eszébe.

(Gulyás Miklós: *Óbudai utcák*. Bp., 2007, Noran Kiadó, 125 p.)

Poprády Géza